

VỀ CHÍNH SÁCH NĂNG LƯỢNG VÀ ĐỐI NGOẠI CỦA TRUNG QUỐC ĐỐI VỚI SUDAN

Ngô Hương Liên*

Ngoài trữ lượng dầu khoảng 1,6 tỷ thùng của các mỏ được phát hiện từ 1930 năm trở lại đây, Sudan còn có một trữ lượng khoảng 84,95 tỷ mét khối khí đốt đã thăm dò, chưa khai thác. Nguồn tài nguyên thiên nhiên khổng lồ này đang làm cho Sudan trở thành quốc gia đông-bắc châu Phi hấp dẫn nhất đối với các nhà đầu tư nước ngoài về lĩnh vực năng lượng - nhiên liệu, đồng thời cũng đòi hỏi nguồn vốn đầu tư khổng lồ. Từ nhiều năm nay, Trung Quốc đã và đang mở rộng hoạt động đầu tư, ra sức xác lập vị thế độc tôn của mình trong khu vực dầu mỏ của nền kinh tế Sudan.

Mục tiêu chính sách của Trung Quốc củng cố quan hệ với châu Phi nói chung và với Sudan nói riêng nhằm: *Thứ nhất*, đảm bảo nguồn cung cấp tin cậy, lâu dài về nhiên liệu, năng lượng và khoáng chất; *Thứ hai*, cạnh tranh, giảm thiểu, tiến tới đẩy lùi ảnh

hưởng của Đài Loan khai châu lục này (Đài Loan đang duy trì quan hệ chính trị - kinh tế - văn hóa với 6 trong số 26 nước châu Phi có quan hệ ngoại giao đầy đủ với Trung Quốc); *Thứ ba*, tăng cường ảnh hưởng quốc tế đang ngày càng lớn mạnh của mình trong cạnh tranh với Mỹ và các đối thủ châu Á, nhất là với Nhật Bản và Ấn Độ.

Nếu như năm 1998, gần 50% sản phẩm xuất khẩu của Sudan chủ yếu đưa sang 4 nước là Saudi Arabia 23.4%, Italy 10%, Anh 10% và Đức 5.4%; hàng hóa quan trọng nhất Sudan nhập từ những nước Ả-rập đồng minh thân cận với Mỹ chiếm 28% (trong đó Saudi Arabia 15.5%, Ai Cập 2.9%), các nước EU 23.5% (trong đó Anh 7%, Pháp 6.7%, Italy 6%); các nước khác như Trung Quốc 13.8%, Nhật 4.5%... thì hiện nay, những chỉ số này cũng như danh sách bạn hàng của Sudan đã hoàn toàn khác. Không phải năm đầu tiên, hơn 50% hàng của Sudan đã được xuất khẩu sang Trung Quốc. Vì vậy, việc Mỹ đơn phương xếp Sudan vào danh sách các nước

* Cộng tác viên Tạp chí Nghiên cứu Châu Phi và Trung Đông

bao trợ khủng bố và áp đặt các lệnh trừng phạt cũng không gây lo ngại gì lớn cho nước này, thậm chí càng thúc đẩy Khartoum tìm kiếm những đối tác và chỗ dựa mới.

Bên cạnh đó, Trung Quốc trở thành nhà đầu tư chiến lược vào khai thác các thung lũng dầu mỏ ở miền Nam Sudan. Nếu như trước năm 2000, Ấn Độ và Trung Quốc là hai đối thủ chủ yếu cạnh tranh trong đầu tư vào công nghiệp dầu khí của Sudan, thì hiện nay thế thượng phong đã thuộc về Trung Quốc, mặc dù Sudan vẫn tiếp tục nhận đầu tư từ Ấn Độ và Malaysia.

Nhằm đảm bảo nguồn cung cấp lâu dài dầu mỏ từ Sudan, một trong những nước có triển vọng nhất ở lục địa châu Phi, Bắc Kinh rất khôn khéo tận dụng lợi thế chính trị để hỗ trợ thúc đẩy các lợi ích của mình. Sử dụng quyền phủ quyết của ủy viên thường trực Hội đồng Bảo an (HĐBA), Trung Quốc đã liên tục ngăn cản việc Liên hợp quốc (LHQ) thông qua nghị quyết lên án nạn diệt chủng ở tỉnh Darfur miền Tây Sudan, sẵn sàng phủ quyết lệnh của Tòa án Hình sự quốc tế (ICC) về việc bắt giữ và xét xử Tổng thống Xu đăng Omar al-Bashir.

Hiện nay, Darfur là địa bàn cạnh tranh mạnh mẽ giữa Trung Quốc và Mỹ nhằm giành quyền kiểm soát các nguồn dự trữ dầu mỏ lớn, trong đó ưu thế đang thuộc về Trung Quốc. Để đáp ứng nhu cầu gay gắt về nguyên, nhiên liệu cho nền kinh tế không lồ liên tục mấy chục năm phát triển với tốc độ cao nhất thế giới, Trung Quốc đang phải triển khai chính sách nhà nước mang tính "bứt phá" về ngoại giao đô-la. Với dự trữ hơn 1.3 nghìn tỷ USD, Bắc Kinh hiện đang

tiên hành một chính sách địa-chính trị dầu mỏ hết sức tích cực, trọng tâm là châu Phi, mà Sudan là điểm ưu tiên.

Lợi thế của Trung Quốc tiếp cận các nguồn tài nguyên của Sudan trước hết ở việc sử dụng tín dụng không có các điều kiện ràng buộc. Cách làm này đặc biệt có hiệu quả và làm thất bại chính sách cô diên của Mỹ (tín dụng được kiểm soát thông qua Ngân hàng Thế giới - WB và Quỹ Tiền tệ quốc tế - IMF). Những khoản tín dụng do Trung Quốc cung cấp cho Sudan đang đến với các cơ sở hạ tầng thiết yếu của nước này như đường xá, bệnh viện, trường học, hoàn toàn tương phản với những yêu cầu khẩn khe và can thiệp chính trị của IMF và WB.

Nhiều nhà phân tích cho rằng chính sách ngoại giao năng lượng của Trung Quốc ở Sudan xem ra có tính thuyết phục hơn và hiệu quả hơn của Mỹ. Theo các số liệu chính thức, từ năm 1999 Trung Quốc đã đầu tư vào Sudan, chủ yếu vào tổ hợp nhiên liệu năng lượng, ít nhất 15 tỷ USD. Tập đoàn Dầu khí quốc gia Trung Quốc (CNPOC) là nhà đầu tư nước ngoài lớn nhất với 5 tỷ USD, tham gia 3 trong 4 consortiums (khai thác 95% dầu mỏ ở Sudan), chiếm giữ 43% tỷ phần, gồm:

1. Tập đoàn CNPOC đầu tư khai thác mỏ dầu Mugland lớn nhất của Sudan, sản lượng 200 nghìn thùng/ngày, tỷ phần của Trung Quốc chiếm 40%.

2. Tập đoàn Petroenergy đầu tư khai thác lô số 6 ở Darfur, sản lượng khai thác 42 nghìn thùng dầu/ngày, tỷ phần của Trung Quốc chiếm 95%.

3. Tập đoàn Petrodar đầu tư khai thác mỏ dầu Melut, sản lượng khai thác 210 nghìn thùng dầu/ngày, tỷ phần của Trung Quốc chiếm 47%.

CNPOC đã xây dựng đường ống dẫn từ các lô số 1.2 và 4 ở miền Nam do Trung Quốc thắng thầu khai thác đưa dầu đến cảng mới ở Port-Sudan trên Hồng Hải, rót lên tàu đưa về Trung Quốc. Chi phí xây dựng các đường ống dẫn dầu và cảng dầu ước tính khoảng 8 tỷ USD. Nam Sudan hiện đảm bảo 8% nhu cầu dầu của Trung Quốc.

Trung Quốc đảm nhận xử lý từ 65% đến 80% lượng dầu khai thác hàng ngày của Sudan. Ngoài ra, Trung Quốc có 50% cổ phần của nhà máy lọc dầu Khartoum liên doanh với chính phủ Sudan, công suất 100 nghìn thùng/ngày. Trong khi đó, Malaysia chiếm 30% và Ấn Độ chiếm 25% sản lượng dầu khai thác ở Sudan.

Hiện nay, Trung Quốc đã vượt qua Nhật Bản, đứng thứ hai thế giới (sau Mỹ) về nhập khẩu dầu. Với nhu cầu nhập khẩu dầu rất cao (gần 30% mỗi năm), trong thời gian ngắn trước mắt Trung Quốc hoàn toàn có thể vượt qua Mỹ. Bên cạnh việc đảm bảo các nguồn cung cấp chiến lược từ Nga ở phía Bắc, từ Iran, Pakistan ở phía Tây, từ Iraq và các nước vùng Vịnh ở Trung Đông, Trung Quốc đang tích cực triển khai chính sách ngoại giao năng lượng, tìm mọi cách củng cố vị thế chiến lược ở Sudan và các nước châu Phi.

Với tốc độ phát triển hiện tại của hợp tác song phương Trung Quốc - châu Phi, các dự báo cho thấy đến năm 2010, kim ngạch thương mại sẽ vào khoảng 100 tỷ USD và Trung Quốc có thể sẽ vượt Mỹ về các chỉ số.

Tuy nhiên, chính quyền mới của Mỹ dự định sẽ tăng tỷ trọng nhập khẩu dầu châu Phi từ 15% hiện tại lên 25% vào năm 2015, hứa hẹn một cuộc cạnh tranh gay gắt mới giữa hai nền kinh tế không lồ đối nhiên liệu và sự điều chỉnh chính sách châu Phi của hai cường quốc trên địa bàn chiến lược - lục địa Đen.

Trong chuyến công du 8 nước châu Phi là Cameroon, Liberia, Sudan, Zambia, Namibia, Nam Phi, Mozambique và Seychelles từ ngày 30/01 đến 11/02 năm 2007, Chủ tịch Trung Quốc Hồ Cẩm Đào đã đến thăm chính thức Sudan từ ngày 2- 3 tháng 2 năm 2007

Đối với Sudan, chuyến thăm này của nhà lãnh đạo Trung Quốc đặc biệt quan trọng trong bối cảnh cuộc xung đột Darfur đang tiếp tục lan rộng: Khartoum kiên quyết phản đối nghị quyết của LHQ về triển khai các lực lượng gìn giữ hòa bình quốc tế tại miền Tây Sudan và vì vậy đang đối mặt với nguy cơ bị trừng phạt về kinh tế, thương mại, quân sự, trong đó có cấm vận buôn bán, trước hết là cấm mua vũ khí, đóng băng các tài khoản của Sudan ở nước ngoài và cấm xuất cảnh đối với những nhân vật như Bộ trưởng Quốc phòng Sudan, tiến đến mức cao hơn nữa là bắt giữ và xét xử một số nhà lãnh đạo cao cấp bị cáo buộc về các tội ác chiến tranh, diệt chủng và tội chống lại loài người.

Trước chuyến thăm Sudan, ông Hồ Cẩm Đào đã nhận được bức thư ngỏ của Tổ chức Quốc tế theo dõi nhân quyền (Human Rights Watch - HRW) liên quan đến cuộc khủng hoảng ở Darfur (tiếng Ả rập dịch là "Về vấn

đề Darfur”), trong đó nhấn mạnh vai trò và ảnh hưởng của các nhà lãnh đạo Trung Quốc tác động để Sudan đồng ý về nguyên tắc cho phép các lực lượng gìn giữ hòa bình của LHQ triển khai ở Darfur; đề nghị Trung Quốc phối hợp với các ủy viên khác của HĐBA quyết định thành lập một Quỹ ủy thác (dưới danh nghĩa LHQ, do Văn phòng Tổng Thư ký LHQ điều hành) để giúp đỡ các nạn nhân cuộc xung đột Darfur, yêu cầu chính phủ Sudan trích nộp vào quỹ này một phần thu nhập từ khai thác dầu; yêu cầu chính phủ Trung Quốc thiết lập cơ chế mới kiểm soát việc sử dụng những vũ khí Trung Quốc cung cấp cho Sudan theo đúng tinh thần tuyên bố của Ngoại trưởng Lý Triệu Tinh: “Trung Quốc tuân thủ chính sách cấm xuất khẩu vũ khí sang các khu vực có xung đột, chỉ cung cấp vũ khí cho những chính phủ hợp pháp, sử dụng vào mục đích phòng thủ, tự vệ và việc chuyển giao vũ khí cần phải thúc đẩy ổn định quốc gia và khu vực”. Ngoài ra, HRW còn đề nghị nhà lãnh đạo Trung Quốc giám sát mối liên hệ giữa sự phát triển ngành dầu mỏ của Sudan dưới sự không chế của Trung Quốc với tình trạng vi phạm quyền con người ở đất nước đông-bắc châu Phi này, chỉ rõ việc tàn sát, cưỡng bức di dân đang diễn ra trên các vùng lãnh thổ có dầu mỏ, thường là gắn với các cuộc tấn công từ trên không và trên bộ của các lực lượng vũ trang Sudan.

Tuy nhiên, mục tiêu đích thực sự chuyển thâm cấp cao của nhà lãnh đạo Trung Quốc là vấn đề phát triển tổ hợp công nghiệp khai thác dầu khí của Sudan đáp ứng nhu cầu của Trung Quốc và các dự án đầu tư lớn khác ở

Sudan, nơi tư bản Trung Quốc đang chiếm ưu thế, ví dụ tổ hợp kỹ thuật thủy điện ở Meroe tổng giá trị gần 1.8 tỷ USD.

Nói về Sudan, không thể lang tránh vấn đề Darfur. Chi có điều, Trung Quốc có cách xử lý riêng, không hề yêu cầu Tổng thống al-Bashir và chính phủ Sudan phải giải quyết triệt để cuộc khủng hoảng miền Tây. Khartoum bề ngoài tỏ ra chấp thuận kế hoạch của LHQ triển khai lực lượng gìn giữ hòa bình ở khu vực có xung đột, nhưng trên thực tế chi chấp nhận binh sĩ của những nước không có thái độ thù địch với Sudan và lực lượng của LHQ phải bị lực lượng của Liên minh châu Phi kèm sát.

Ngày 2/2/2007, tại Khartoum, Chu tịch Hồ Cẩm Đào đã công bố lập trường của Trung Quốc về vấn đề Darfur gồm 4 nguyên tắc cơ bản sau:

1. Tôn trọng chủ quyền và toàn vẹn lãnh thổ của Sudan.
2. Giải quyết xung đột chỉ bằng các biện pháp hòa bình.
3. Liên minh châu Phi và LHQ cần có vai trò chủ yếu trong việc thành lập và chỉ đạo hoạt động của các lực lượng kiến tạo hòa bình ở Darfur.
4. Cải thiện tình hình nhân đạo ở Darfur.

Lập trường của Trung Quốc là phương án có lợi hơn cả đối với Khartoum: ở đây không hề có từ nào nói về trừng phạt, trong khi, trước con mắt của cộng đồng quốc tế, Trung Quốc thêm một lần nữa khẳng định thái độ cứng rắn, kiên định của mình đối với việc chấm dứt nội chiến ở Darfur.

Về kinh tế, chuyến thăm Sudan đầu tiên của Chủ tịch Trung Quốc sau 48 năm thiết lập quan hệ ngoại giao giữa hai nước đã được đánh dấu bằng việc ký kết 7 hiệp định về hợp tác. Tóm tắt gồm:

1. Trung Quốc đảm bảo tín dụng để Sudan mua và cung cấp viện trợ nhân đạo cho người dân Darfur bằng hàng hóa của Trung Quốc, tổng giá trị 4.8 triệu USD.

2. Trung Quốc cho Sudan vay 100 triệu Nhân dân tệ (NDT) để xây dựng Dinh Tổng thống trị giá 90 triệu, trừ vào khoản nợ mà chính phủ Sudan vay trước đây.

3. Trung Quốc đồng ý cho Sudan vay không lấy lãi 600 triệu NDT (77.4 triệu USD) để triển khai một số dự án cơ sở hạ tầng (không được công bố cụ thể).

4. Trung Quốc xóa cho Sudan hai khoản nợ cũ gồm 470 triệu NDT (60,7 triệu USD) và 19 triệu USD (Mục này được Chủ tịch Hồ Cẩm Đào đích thân tuyên bố).

5. Hiệp định miễn thuế cho nhóm 44 mặt hàng của Sudan xuất sang Trung Quốc.

6. Hiệp định về xây dựng hai trường trung học nông thôn.

7. Hiệp định về việc Trung Quốc viện trợ xây dựng cho Sudan Trung tâm quốc gia về kỹ thuật nông nghiệp.

Các nhà phân tích đưa ra một số dự báo:

Thứ nhất, bất chấp vô số trở ngại, rủi ro (đơn cử: về chính trị, đó là lệnh của ICC về việc bắt Tổng thống Sudan, các cáo buộc vi phạm nhân quyền và trừng phạt của cộng đồng quốc tế do sức ép của Mỹ; về kinh tế, đó là hiện trạng không có đảm bảo nhà nước

nào cho đầu tư nước ngoài và tệ quan liêu, tham nhũng, vô chính phủ; về pháp lý, không có đảm bảo pháp lý nào cho hoạt động của các công ty nước ngoài trong lĩnh vực năng lượng...) các công ty Trung Quốc vẫn sẽ đẩy mạnh hoạt động trong tô hợp chất đốt-năng lượng của đất nước Hồi giáo bất ổn này, không chỉ vì Trung Quốc cần các nguồn dự trữ dầu mỏ của Sudan, mà còn bởi nhu cầu cuộc đấu tranh địa-chính trị gay go, lâu dài với Mỹ và các "đại gia" khác ở châu Á. Chính sách năng lượng của Trung Quốc ở Sudan và châu Phi, vì thế, sẽ trở thành một thứ "giấy quỳ", thuộc thứ đánh giá mức độ quan hệ Mỹ-Trung.

Thứ hai, tình trạng thiếu hụt nghiêm trọng các nguồn khoáng sản tự nhiên trong nước, nhất là suy cạn nguồn than đá, sẽ thúc đẩy người Trung Quốc mạnh mẽ và quyết liệt hơn trên đường đi lùng sục "thức ăn cho công nghiệp" trên khắp hành tinh. Trong kế hoạch trung hạn, giới đầu tư Trung Quốc quan tâm không chỉ các dự án dầu mỏ mà cả những dự án nguyên liệu-chất đốt khác trên đất Sudan, bởi ở đây đã và đang tiếp tục phát hiện nhiều mỏ hơi đốt tự nhiên và than đá với trữ lượng rất lớn. Dự báo, người Trung Quốc sẽ đầu tư mạnh vào các dự án liên doanh khai thác khí đốt và sản xuất khí hóa lỏng của Sudan. Thay vì chờ dầu thô, khí đốt nguyên khai, các đoàn tàu của Trung Quốc sẽ vận chuyển khí hóa lỏng về nước cung cấp trực tiếp cho các cơ sở sản xuất. Năm 2008, nhu cầu về khí đốt tự nhiên ở Trung Quốc tăng 10,1%, đạt mức 80,7 tỷ mét khối. Việc vận chuyển gas từ miền Tây (nơi đã phát hiện và khai thác nhiều mỏ khí đốt) về

miền Đông, nơi có các trung tâm tiêu thụ khí đốt lớn, làm tăng đáng kể giá thành sản phẩm và cho thấy nhập khẩu khí đốt từ Trung Đông và châu Phi (trong đó có từ Sudan) là phương án sinh lợi hơn đối với một loạt ngành kinh tế của Trung Quốc.

Thứ ba, trong tương lai ngắn hạn và trung hạn, thi hành chính sách ngoại giao thực

dụng, khéo léo “chơi con bài Sudan”, Trung Quốc sẽ từng bước khẳng định uy tín của mình tại các quốc gia khác ở châu lục Đen và sẽ triển khai có hiệu quả cái mà phương Tây gọi là “chiến lược bành trướng Trung Quốc ở châu Phi” trong chương trình chính trị-kinh tế toàn cầu với cơ sở chính là “nhân tố năng lượng”.

Tài liệu tham khảo

1. E.O.Kasaev, *Những lợi ích năng lượng của Trung Quốc ở Sudan*, Viện Nghiên cứu Trung Đông (Nga), 21/4/2009, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2009/21-04-098.htm>
2. <http://russian.people.com.cn/31520/6641579.html>
3. I. Elfadil Abdel Karim, D. Abler, *Implications of a Doha Agreement on Agricultural Markets in Sudan*, Working Paper No 08-01, Shambat 2008
4. *Human Rights Watch*, www.hrw.org
5. *BBC news*, www.bbc.co.uk, 05.07.05
6. *Sudan Tribune*, 04.03.09
7. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. <http://ochaonline.un.org>